

*До разової спеціалізованої вченої ради
Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила»
(76000, м. Івано-Франківськ, вул. Є. Коновальця, 35)*

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Барабаш Ольги Олегівни
на дисертацію Балагури Тараса Володимировича
на тему: «Правові засоби забезпечення соціальної справедливості», подану
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 Право**

На основі вивчення дисертації та праць, які були опубліковані за темою дисертації, встановлене наступне.

Актуальність теми дисертаційної роботи

Дослідження Балагури Т.В. має вагоме практичне значення, оскільки зосереджується не лише на формальному існуванні законодавчих норм, а й на їхній фактичній дієвості у досягненні соціальної справедливості. Важливо, що автор акцентує увагу на системних проблемах, таких як недостатній контроль за виконанням законів і невідповідність між правовими приписами та соціально-економічною реальністю. Це підкреслює необхідність комплексного підходу, що охоплює не тільки нормативне регулювання, а й ефективні механізми його реалізації. Особливої уваги заслуговує питання правозастосування, адже без послідовної та справедливої судової практики навіть найдосконаліші закони можуть залишитися лише декларативними нормами.

Крім того, важливо враховувати роль громадянського суспільства у контролі за дотриманням правових норм. Активна участь громадян, діяльність незалежних правозахисних організацій та медіа сприяють підвищенню прозорості та підзвітності державних інституцій. Також необхідно вдосконалювати механізми доступу до правосуддя, щоб кожен громадянин мав можливість ефективно захищати свої права, незалежно від соціального чи матеріального статусу. Досягнення справжньої соціальної справедливості можливе лише за умови комплексної взаємодії державної політики, ефективного правозастосування та активної громадянської позиції.

Зв'язок дисертаційної роботи з науковими планами, темами

Дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри права та публічного управління Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила» за напрямками «Трансформація правової системи України в умовах розвитку правових систем сучасності (теоретико-правовий та історико-правовий аспекти)» (державний реєстраційний номер 0116U002342) та «Закономірності розвитку і функціонування правової держави» (державний реєстраційний номер 0111U006673).

Оцінка обґрунтованості та достовірності наукових положень і рекомендацій, сформульованих автором

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та публікаціями автора дозволило дійти висновку, що наукові положення, висновки і рекомендації дисертації відзначаються високим рівнем теоретико-методологічної та емпіричної обґрунтованості. Вони ґрунтуються на фундаментальних засадах сучасної правової теорії та ґрунтовному теоретичному і нормативно-правовому аналізі особливостей застосування правових засобів для забезпечення соціальної справедливості в Україні.

Достовірність науково-методологічних положень і практичних висновків, представлених у дисертації, підтверджується широким аналізом праць вітчизняних і зарубіжних науковців, нормативно-правових джерел та даних з інтернет-ресурсів. Коректність посилань на літературні джерела дає змогу чітко розмежувати наукові досягнення автора та внесок інших дослідників. Джерельна та інформаційна база дослідження охоплює 163 найменувань.

Отримані здобувачем результати дисертаційного дослідження, сформульовані висновки та рекомендації є науково обґрунтованими і базуються на використанні сучасних методів наукового дослідження.

Варто наголосити, що по-перше, дисертаційна робота є всеохоплюючим, глибоко розкритим та логічно узгодженим теоретико-правовим дослідженням, яке присвячене аналізу чинного законодавства України у сфері соціальної справедливості. Вперше в рамках цього дослідження інтегровано оцінку впливу сучасних цифрових технологій та міжнародних стандартів на ефективність правозастосування.

По-друге, у дисертаційному дослідженні проведений аналіз ефективності реалізації нормативно-правових актів, що є вагомим внеском у розуміння існуючих проблем правової політики, які заважають забезпеченню соціальної справедливості. Виявлені недоліки свідчать про необхідність кардинальних реформ у підходах до формування правової свідомості населення. Запропонований закон «Про правову освіту» є перспективним механізмом

удосконалення правової культури, оскільки його впровадження забезпечить єдину систему правового виховання на всіх рівнях освіти. Визначення чітких стандартів, методик і критеріїв формування правової свідомості сприятиме не лише підвищенню якості правової освіти, а й розвитку демократичних інститутів, адже інформоване суспільство є запорукою ефективної демократії. Інтеграція сучасних цифрових технологій у навчальний процес додатково робить цей підхід актуальним, забезпечуючи доступність та сучасність знань, що є необхідними для адаптації до швидкозмінних соціальних умов.

По-третє, з огляду на специфіку предмета дослідження, його успішне дослідження стало можливим завдяки використанню широкого спектра методів наукового пізнання, що охоплює філософсько-світоглядні, загальнонаукові та спеціально-юридичні підходи. Зокрема, застосовувалися такі методи, як формально-логічний – дозволив виявити логічні зв'язки між різними елементами правового регулювання, оцінку їх узгодженості та ідентифікацію потенційних суперечностей, які можуть впливати на ефективність реалізації принципів соціальної справедливості; історико-правовий – використовується для аналізу еволюції поняття соціальної справедливості в правовій думці, визначення ключових етапів її формування та вивчення розвитку концепцій правової культури; системного аналізу – дозволив розкрити сутність та структуру правової культури як соціального явища, визначення її впливу на реалізацію принципів соціальної справедливості та дотримання прав людини; функціональний – для аналізу взаємозв'язку понять «правова політика» та «соціальна справедливість» у контексті соціальних процесів, оцінки ефективності реалізації нормативно-правових актів та визначення проблем у діючій правовій політиці; порівняльно-правовий – для дослідження основних теоретичних підходів до трактування соціальної справедливості в сучасній юридичній науці, а також для аналізу механізмів застосування заохочувальних норм у правових системах інших держав; соціологічний метод – передбачає вивчення рівня правової обізнаності громадян, оцінку впливу правового виховання на формування соціальної справедливості; метод прогнозування – для визначення стратегій забезпечення основних прав людини за допомогою законодавчих і правових засобів та розробки практичних рекомендацій щодо підвищення рівня соціальної справедливості в Україні; метод аналізу – для дослідження законодавчого забезпечення соціальної справедливості, оцінки ефективності реалізації правових норм, аналізу судової практики та нормативно-правових актів. Метод узагальнення – використаний для підсумування результатів дослідження (висновки).

Одержані наукові результати дисертації мають практичне значення, оскільки сформульовані у ній висновки та пропозиції можуть бути використані

для подальших фундаментальних, теоретичних і прикладних досліджень, присвячених правовим механізмам забезпечення соціальної справедливості в Україні.

Матеріали дисертації використовуються: в навчальному процесі Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила» при викладанні курсів «Теорія держави і права», «Актуальні проблеми теорії держави і права»; науково-дослідній та експертно-аналітичній роботі Науково-дослідного інституту імені академіка УАН І.М. Луцького при виконанні наукових програм розвитку Університету Короля Данила, Прикарпатського регіону та України відповідно до плану проведення наукових досліджень, при підготовці науково-практичних експертних висновків, зауважень і пропозицій до законопроектів в зазначеній сфері.

Логічна завершеність проведеного дослідження, широкий аналіз інформаційних джерел, актуальність застосованої методики та належна апробація дозволяють стверджувати, що наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертаційній роботі Балагури Т.В., мають ґрунтовне теоретико-методичне та практичне обґрунтування.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження

Зі змісту дисертації, опублікованих автором наукових праць дисертаційної роботи можна зробити висновок, що основні наукові положення, висновки і пропозиції сформовані автором самостійно, відображають особистий внесок дисертанта та характеризуються науковою новизною, яка, як зазначає сам Балагура Т.В., полягає у застосуванні комплексного міждисциплінарного підходу до вивчення чинного законодавства України щодо соціальної справедливості, який вперше інтегрує оцінку впливу сучасних цифрових технологій та міжнародних стандартів на ефективність правозастосування. Дослідження дозволяє не лише систематизувати існуючі нормативні акти, але й виявити критичні недоліки в їх імплементації, розробити рекомендації щодо адаптації законодавства до сучасних соціально-економічних викликів та сприяти формуванню більш стійкого правового середовища для забезпечення соціальної справедливості в Україні.

Серед найбільш вагомих результатів дисертаційної роботи, що визначають наукову новизну, виділимо, що уперше: розроблено правові засоби оцінки та забезпечення соціальної справедливості, що враховують характер сучасного українського суспільства. Запропоновано емпіричний інструментарій для аналізу ефективності правових механізмів у сфері соціального захисту, рівного доступу до правосуддя та забезпечення прав людини. Запропоновано когнітивно-правовий підхід, що розглядає соціальну справедливість як розумову категорію,

яка виконує регулюючу функцію у співвідношенні зусиль і винагород, порушень і покарань. Розроблено новий підхід до адаптації правових норм, який поєднує цифрові технології та аналіз сучасних практик задля посилення соціальної справедливості і стабільності держави. Доведено, що інтеграція сучасних технологій і знань у правове регулювання підвищує прозорість законодавчого процесу та ефективність правового контролю, що сприяє створенню більш інклюзивного і справедливого суспільства, яке динамічно реагує на потреби громадян. Проведено аналіз ефективності реалізації нормативно-правових актів та виявлено ключові недоліки чинної правової політики, що впливають на забезпечення соціальної справедливості.

Удосконалено: методологічні підходи, які передбачають комплексний аналіз взаємодії правових, соціальних та економічних чинників у забезпеченні соціальної справедливості. Наукове розширення концепції Національної стратегії правової освіти, що передбачає, насамперед, інтеграцію сучасних методологічних підходів до формування правової культури, адаптацію освітніх програм відповідно до європейських стандартів та використання цифрових технологій для підвищення доступності правових знань. Модель соціальної справедливості для України, яка враховує як національні морально-етичні норми, так і міжнародні стандарти прав людини, що дозволяє забезпечити гармонійний баланс між традиційними українськими суспільними цінностями та європейськими принципами рівності, недискримінації та інклюзивності.

Повнота висвітлення і викладення сформульованих у дисертаційній роботі положень, висновків і рекомендацій в опублікованих автором працях

Результати дослідження, його основні положення та висновки дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри права та публічного управління Університету Короля Данила, де було виконано дисертацію, а також оприлюднені на двох наукових конференціях, а саме: Міжнародній науково-практичній конференції «Тенденції та перспективи розвитку юридичної науки сьогодення» (м. Київ, 16–17 квітня 2024 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Київ, 18–19 вересня 2024 року). Наукові результати дисертації висвітлені у 6 наукових публікаціях здобувача, з яких 4 статті опубліковані у наукових фахових виданнях України та 2 тези доповідей, оприлюднених у збірниках матеріалів конференцій. Наукові публікації повною мірою відображають основні результати дисертаційної роботи.

Зауваження до окремих положень дисертаційної роботи

Дисертаційне дослідження безсумнівно має наукову новизну та творчий підхід. Однак, як і будь-яка наукова праця, воно містить певні дискусійні моменти. На нашу думку, деякі аргументи та висновки дисертанта вимагають більш глибокого обґрунтування та додаткових пояснень. Основні з них такі.

1. У роботі на с. 115 автор зазначає, що для ефективного функціонування заохочувальних механізмів вони повинні відповідати принципам адресності (допомога тим, хто її потребує), прозорості (чіткі критерії надання пільг) та стійкості (довгострокове фінансування незалежно від політичних змін). Однак, хоча принципи адресності, прозорості та стійкості є безперечно важливими для ефективного функціонування заохочувальних механізмів, необхідно також враховувати принципи гнучкості та адаптивності цих механізмів. В умовах змінюваного економічного та соціального середовища важливо мати можливість коригувати пільгові програми відповідно до нових викликів та потреб суспільства. Надмірна жорсткість в нормативному регулюванні може ускладнити адаптацію заохочувальних норм до актуальних проблем і ситуацій. Тому, крім зазначених принципів, варто акцентувати увагу на забезпеченні механізмів для оперативної адаптації програм, що дозволить зберегти їхню ефективність на довгостроковій основі.

2. Автор правильно відзначає важливість гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами, однак варто звернути увагу на практичні труднощі, які можуть виникнути в процесі такої гармонізації. Зокрема, питання адаптації національних нормативно-правових актів до міжнародних стандартів може бути складним через існуючі правові, економічні та соціальні відмінності між країнами. Крім того, важливо враховувати, що ефективність соціальної політики не лише залежить від формального узгодження з міжнародними нормами, а й від реального стану правозастосування на національному рівні. Тому важливо не тільки адаптувати законодавство, а й забезпечити дієву правозастосовну практику та належний контроль за реалізацією прав, що гарантують соціальну справедливість (с. 68).

3. Вважаємо, що здобувач пропонує виважену модель соціальної справедливості, яка намагається збалансувати національні цінності та міжнародні стандарти. Однак, хочемо зауважити, що варто більше уваги приділити практичним аспектам реалізації цієї моделі в контексті сучасних соціальних і економічних умов України. Враховуючи різноманіття соціальних груп, проблеми бідності, та значні регіональні відмінності в Україні, необхідно чітко визначити, які саме соціальні програми будуть найбільш ефективними в кожному конкретному контексті.

Попри необхідність уточнення окремих аспектів дисертаційного дослідження, висловлені зауваження не впливають суттєво на загальну

позитивну оцінку роботи. Вони не знижують її наукового рівня та не ставлять під сумнів її цілісність, дозволяючи визнати дисертацію завершеною науковою працею.

Відповідність дисертаційної роботи встановленим вимогам

За своїм змістом, структурою, обсягом та оформленням дисертація відповідає спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів із дев'ятьма підрозділами, висновків, списку використаних джерел і додатків. Її назва повністю відповідає змісту, підтверджуючи досягнення визначеної мети та виконання дослідницьких завдань. Наявність додатків підкреслює практичну значущість роботи. За результатами кожного розділу та всього дослідження сформульовано обґрунтовані висновки, отримані особисто автором. Зміст і оформлення дисертації відповідають встановленим вимогам до наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії.

Загальний обсяг дисертації складає 198 сторінок, з них основний текст 169 сторінки. Список використаних джерел налічує 163 найменувань і займає 12 сторінок. Три додатки займають 4 сторінки.

Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам МОН України

Дисертаційна робота Балагури Тараса Володимировича на тему: «Правові засоби забезпечення соціальної справедливості» є актуальним, самостійно виконаним та завершеним науковим дослідженням. Отримані результати та висновки є належно обґрунтованими, мають наукову новизну та володіють як теоретичною, так і практичною значущістю. Автор систематизував наукові положення, представлені в юридичній літературі, і запропонував новий підхід до вирішення важливого наукового завдання – комплексного теоретичного та практичного обґрунтування поняття соціальної справедливості через правові механізми її реалізації, враховуючи інноваційні методи, зокрема цифрові

технології та аналітику даних. Дослідження зосереджене на пошуку ефективних способів гарантування основних прав людини через законодавчі та правові механізми, оцінці їхньої дієвості у забезпеченні громадського порядку, захисті гідності громадян і зміцненні соціальної злагоди в умовах трансформації українського суспільства.

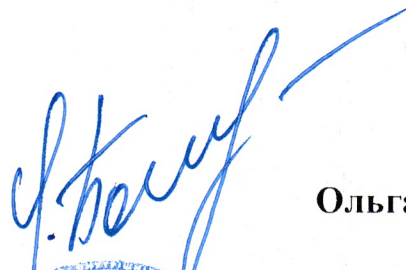
Зміст дисертації відповідає паспорту спеціальності 081 Право.

Основні наукові результати досить повно відображені у публікаціях. Випадків академічного плагіату не виявлено.

Зазначене свідчить, що дисертація відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, та «Вимогам до оформлення дисертації», затверджених наказом МОН України від 12.01.2017 № 40, а Балагура Тарас Володимирович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Офіційний опонент:

Доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри загально-правових
дисциплін Інституту права
Львівського державного університету
внутрішніх справ

Ольга БАРАБАШ

